

Fiscaliteit op molens onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. De patent- en accijnsbelasting op het molenbedrijf, 1815-1830

Harry van Royen, Drs. Hist. UGent

Ook het molenbedrijf werd in de loop van de geschiedenis door de overheid gezien als een bron van fiscale inkomsten. De belangrijkste nijverheidsbelasting doorheen de lange 19de eeuw was de patentbelasting¹. Toen met de wet van 17 maart 1791 de gilden afgeschaft werden, was de uitoefening van elk beroep vrij, mits men een patentrecht betaalde. Het was oorspronkelijk het vergunningsbewijs om een bepaald beroep uit te kunnen oefenen. Aangezien niet elk beroep en elke lokalisatie even zwaar wogen, werd in 1795 dit onderscheid ingevoerd. In 1796 werd dit verfijnd met een vast en proportioneel recht voor elk beroep: een vast recht volgens de beroepskwalificatie en een proportioneel recht volgens woonplaats². Hoewel het maar een indicatieve belasting was, werd ze steeds belangrijker als bron van broodnodige openbare financiën.

Het molenpatent van 1816

Bij de start van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in 1815 waren de openbare financiën, zeker van het Noordelijke deel, alles behalve schitterende. Een optimalisering van de belastingsinkomsten was dan ook een dwingende beleidsprioriteit. Met de wet van 11 februari 1816⁴ werden de specifieke patentbelastingen op verschillende soorten molens bepaald. In de categorie *moulins á vent, á eau ou á vapeur* werden volgende molentypes bedacht niet een vast recht:

Les moulins á moudre le bleu minéral chacun	fl. 32
Idem á cacao	fl. 32
Idem á moudre de l'orge et de l'avoine, chacun (gerst- en haver)	fl. 30
Idem á gruau (gruttenmolen)	fl. 30
Idem á orge mondé (gepelde gerst)	fl. 30
Idem á briser le chanvre (hennepkloppers), chaacun	fl. 32
Idem á scier le bois de placage (houtzagers tot veren en platen), chacun	fl. 16
Moulins á farine dans les communes au-dessus de 5,000 âmes	fl. 24
Idem dans les communes de 1,500 jusqu' á 5,000 âmes	fl. 12
Idem dans celles au-dessous de 1,500 âmes	fl. 6
Idem á cuivre, chacun (kopermolen)	fl. 32
Idem á craie, chacun (krijtmolen)	fl. 16
Idem á céruse, chacun (toodwitmolen)	fl. 32
Idem á drêche, chacun (drafmolen)	fl. 32
Idem á moutarde, chacun	fl. 12
Idem á huile, chacun	fl. 32
Idem á papier, chacun	fl. 32
Idem á poudre á poudrer, chacun	fl. 24
Idem á poudre de coquilles (schelpzand), chacun	fl. 10
Idem á poudre de gris ou de marbre, chacun	fl. 16
Idem á tabac en poudre, chacun	fl. 32
Idem á tan ou écorces, chacun	fl. 16
Idem á ciment et poudre de gris et coquilles, chacun	fl. 32
Idem á ciment, chacun	fl. 16
Idem á couleurs pour teinture, chacun	fl. 24
Idem á foulon, chacun (volmolen)	fl. 24
Idem á scier le bois, chacun	fl. 32

Werken met rosmolens was op vlak van patentbelastingen goedkoper. Rosmolens die alleen maar graangewassen bewerkten, dienden slechts een patent van 20 gulden per molen te betalen. Voor andere bewerkingen met een rosmolen diende de helft van het patent betaald te worden dat voor de gewone molens gold. Indien de rosmolenaar er naast graan nog andere zaken wou doordraaien, dan gold het patent voor graan als voldoende.

De patentwet van 1819

De nieuwe patentwet van 21 mei 1819 stipuleerde in zijn artikel 2 dat “chacun se conformera, dans l'exercice de son commerce, profession, industrie, métier ou débit, aux règlements de police générale et locale”⁵, zodat met behulp van landelijke of lokale politiereglementen beperkende maatregelen konden opgelegd worden. Hiermee werd aan de Koning de bevoegdheid gegeven om bepaalde bedrijfstakken te verbieden of om bepaalde normen op te leggen, geldend voor het hele land, wat de basis zou vormen voor de hinderwetgeving van 1824⁶.

In verband met specifieke molengebruikers werd er voorzien dat papier- en kartonmakers geen afzonderlijk patent dienden te betalen, aangezien ze dat toch al moesten voor de molen(s) die ze gebruikten⁷. Ook voor molens in buskruit fabrieken diende er geen afzonderlijk patent betaald te worden, aangezien daar ook reeds een afzonderlijk patent op rustte. Voor molens die niet geïntegreerd waren in de papier- of buskruitproductie was er een speciale categorie voorzien. Molens gebruikt voor de graanbewerking dienden slechts 3 of 6% van de huurwaarde als patent te betalen. Normaal werd er een huurwaarde van 10% in rekening gebracht. Een handmolen, geen onderdeel van een fabriek, diende maximum 12 fl. en minimum 1 fl. 50 cent als patentbelasting te betalen⁸. In tegenstelling tot de financiële noodwet van 1816, werd er met de patentwet van 1819 een onderscheid gemaakt tussen stoom- en watermolens versus wind- of rosmolens⁹. De patentklasse voor elke soort molen geeft tevens een geschatte indicatie van de grootte:

Molensort	Stoom of water	Wind	Paarden
Cichoreimolen	8-10	8-10	10-12
Cacao- of chocolademolen	6-10	6-9	8-11
Goud	8-10	8-10	9-11
Hennepklopper	8-12	8-12	10-14
Houtzaagmolen	6-11	8-11	10-12
Draaimolen hout, ijzer of staal	6-11	8-11	10-12
Tabaksmolen (kloppen)	6-11	6-10	9-12
Kei-, marmer-, cement-, krijt-, pijpaarde-, klei- of zandsteenmolen	8-12	6-12	9-14
Schuur(poets)molen	8-12	8-11	10-13
Kopermolen	6-11	6-10	8-12
Lijnkoekmaalterij	9-13	9-13	11-15
Loodwitmolen	7-11	7-10	9-12
Loodwalserij	7-11	7-10	9-12
Mostermolen	9-13	9-13	11-15
Mout- of drafmolen	6-13	6-13	9-14
Oliemolen	6-12	6-11	9-14
Steenpolijstmolen	9-13	8-11	11-14
IJzer- of staalpolijstmolen	9-13	8-11	11-14
Steen- of marmerzaagmolen	9-13	8-11	11-14
Runmolen	7-12	8-11	11-14
Stampbatterij (ertsen)(à bocards)	9-13	8-11	11-14
Stijfsel en poedermolen	9-13	8-12	11-15
Tabaksmolen (raspen)	6-11	6-10	9-12
Tabaksmolen (hakken)	6-11	6-10	9-12

Verfmolen (á couleurs)	9-13	8-11	11-14
Schorsmolen (à bois de teinture)	9-13	8-11	11-14
Volmolen	9-13	8-11	11-14
Zeemleermolen	9-13	8-11	11-14

Molenaars kunnen hun producten normaal verkopen zonder bijkomend patent enkel chocolade- en tabaksmolenaars die ook deze producten op hun molen verkopen, dienen zich ook op te geven als “boutiquiers”. Handmolens dienden steeds op 1/3 van een rosmolen getaxeerd te worden¹⁰. Dit betekende dat een molenaar uit bovenstaande lijst een jaarlijkse patentbelasting tussen klasse 6 en 15 kon opgelegd krijgen¹¹. Financieel impliceerde dit een bedrag dat kon variëren van klasse fl. 83,00 (klasse 6) tot fl. 3,75 (klasse 15):

Klasse 6	83,00 fl.	Klasse 10	25,00 fl.	Klasse 14	05,50 fl.
Klasse 7	62,00 fl.	Klasse 11	8,00 fl.	Klasse 15	03,75 fl.
Klasse 8	46,00 fl.	Klasse 12	13,00 fl.		
Klasse 9	34,00 fl.	Klasse 13	08,50 fl.		

Maalaccijns

De fiscale aandacht voor (onder andere) molens resulteerde in een aantal specifieke wetten of onderdelen. Een accijns op het malen werd voor 1822 immers heringevoerd¹² met de belastingskaderwet van 12 juli 1821¹³ en aangepast met de wet van 21 augustus 1822¹⁴ waarbij de fiscale landelijke controle verordonneerde dat het in gebruik nemen van molens om graan, draf (mout) of gerst te malen, onderhevig waren aan een nationale goedkeuring. De accijns diende voldaan te worden vooraleer het graan naar de molen werd gebracht. De uitzonderingen en de administratieve opvolging maakten inbreuken onvermijdelijk¹⁵. Uitzonderingen golden immers voor distillateurs, bier- en azijnbrouwers, stijfselfabrikanten, maalderijen voor dierenvoeder (als er minstens een derde andere, voedingsstoffen werden gebruikt naast graan) en hermalen van roggezemelen voor gebruik door peperkoekmakers. De wet op het maalrecht werd met een resolutie van 31 juli 1823 dan ook van toepassing op brouwers die in hun bedrijf over een drafmolen beschikten¹⁶. Op 24 september 1823 werd er nog een ministerieel besluit gepubliceerd hoe men diende te werk te gaan “lorsque les troncs déposés aux moulins seront vidés”¹⁷.

Omdat in de grenszones het gevaar op het ontduiken van belastingen via smokkel niet onbestaande was, stipuleerde de douanewet (art. 177 en 180) van 26.08.1822 dat naast brouwerijen en distilleerderijen ook molens in grenszones een specifieke vestigingsmachtiging nodig hadden¹⁸.

Met het KB van 31 januari 1824 werd de toestemming om bepaalde bedrijven op te mogen richten, aangepaste. Dit gold niet voor de graan-, draf- en gerstmolens, die op basis van de wet van 21 augustus 1822 nog steeds een afzonderlijke koninklijke goedkeuring nodig hadden. Rosmolens konden toegestaan worden, mits toelating van de lokale gemeentelijke overheid, uitgezonderd de graan-, draf- en gerstrosmolens.

Op 7 augustus 1827 werd een ministerieel besluit, duidelijk gericht aan de ambtenaren van douane en accijnzen, uitgevaardigd met de melding dat er een premie zou uitgekeerd worden bij het vinden van moulins à bras²⁰, handmolens, die een ontduiking van de patentbelasting mogelijk maakten.

Pas met het Koninklijk Besluit van 22 maart 1830 werd voorzien om de toestemming om koren-, draf- en gerstmolens te bouwen of te verbouwen ook aan de bevoegdheid van de provinciebesturen over te laten, conform de andere bevoegdheden voorzien in het KB op hinderlijke bedrijven van 31 januari 1824.

Oorzaak van deze bevoegdheidsoverdracht was dat op 1 januari 1830 de accijns op het malen was weggefallen, zodat de fiscale landelijke controle op molens, ingevoerd met de fiscale wet

van 21 augustus 1822 op het malen mocht wegvallen, uitgezonderd in de grenszones, waar de douanewet (artikels 177 en 180) van 26 augustus 1822 nog steeds geldig bleef, en dus ook een nationale toelating voor een vestiging in een dergelijke zone²¹. De Belgische opstand van september 1830 zou een aantal zaken tijdelijk buiten werking stellen, maar de kaderwet van 1822 zou verder als fiscale basis gebruikt worden.

- - -

1 Cf E. Vanhaute, “Bevolking, arbeid, inkomen”, in J. Art & E. Vanhaute (red.), Inleiding tot de lokale geschiedenis van de 19de en de 20ste eeuw (Gent, 2003) pp. 175-177; N. Bracke, Bronnen voor de industriële geschiedenis. Gids voor Oost-Vlaanderen (1750-1945) (Gent, 2000) pp. 222-225.

2 P. Janssens, H. Verboven & A. Tiberghien, Drie eeuwen Belgische belastingen. Van contributies, controleurs en belastingconsulenten (Brussel, 1990) p. 143-144.

3 P. Janssens, e.a., Drie eeuwen Belgische belastingen p. 157. De Belgische schuldenlast bedroeg 26 miljoen gulden; de Nederlandse 1.726 miljard gulden.

4 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 3 (1816) (Bruxelles, 1837) pp. 21-49 (34). Loi relative aux moyen de faire face aux dépenses publiques de la même année.

5 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 5 (1819-1820) (Bruxelles, 1839) pp. 261-310 (265). Loi contenant une nouvelle ordonnance sur le droit de patente.

6 H. van Royen, “Molens als hinderlijke inrichtingen? De classificatie van molens in de hinderwetgeving van de lange 19de eeuw (1795-1923)”, in Molenecho’s, 3313 (2005) pp. 161-165.

7 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 5 (1819-1820) (Bruxelles, 1839), p. 284. Loi contenant une nouvelle ordonnance sur le droit de patente.

8 Idem, pp. 282, 287-288.

9 Idem, p. 289.

10 Idem, p. 290.

11 Idem, p. 280.

12 De maalaccijns was in 1816 afgeschaft voor het hele Koninkrijk, ondanks zijn herintroductie in het Noorden tussen 1813 en 1816. Dit was een tegemoetkoming aan het ingeburgerde Franse belastingssysteem in het Zuiden. Cf M. G. Buist “Geld, bankwezen en handel in de Noordelijke Nederlanden, 1795-1844”, in Algemene Geschiedenis der Nederlanden, 10 (Haarlem, 1981) p. 307 & K. Veraghtert “Geld, bankwezen en handel in de Zuidelijke Nederlanden, 1792-1844”, in Algemene Geschiedenis der Nederlanden, 10 (Haarlem, 1981) pp. 335-336.

13 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 6 (1820-1822) (Bruxelles, 1840) pp. 104-111. Het maalluik van de Loi fixant les bases du système des impositions du royaume à partir de l’année 1822; M. Dewinter, “De belasting op het malen onder het Hollands Bewind”, in Tijdschrift Gemeentekrediet, nr. 15 (1950) pp. 19-22, die vooral doorgaat over het systeem van inning via verpachting aan de provinciale staten en de recuperatie van dat bedrag bij de gemeenten; P. Janssens, e.a., Drie eeuwen Belgische belastingen p. 163-164.

14 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 6 (1820-1822) (Bruxelles, 1840) pp. 393-416. Loi relative à l’impôt sur la mouture.

15 Idem, pp. 394-395.

16 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 6 (1820-1822) (Bruxelles, 1840) p. 337. Résolution concernant l’application de la loi sur la mouture, aux brasseurs possédant dans leurs usines des moulins à drèche. (Gepubliceerd in het bijvoegsel van het Staatsblad 1823, p. 1.364).

17 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 7 (1822-1824) (Bruxelles, 1840) p. 371. Gepubliceerd in Recueil des contributions, 1823, nr. 156; bijvoegsel Staatsblad 1823, p. 1.455.

18 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 7 (1822-1824) (Bruxelles, 1840) pp. 46-47.

19 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 7 (1822-1824) (Bruxelles, 1840) pp. 470-473. Arrêté royal concernant les autorisations pour l’établissement de certaines fabriques et usines.

20 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 9 (1827-1830) (s.l., s.a.) p. 60.

21 Pasinomie, Monarchie constitutionnelle, 9 (1827-1830) (s.l., s.a.) pp. 431-432.

gepubliceerd in “Molenecho’s” - Vlaams tijdschrift voor Molinologie
34e jaargang nr. 1 januari-maart 2006
uitgave vzw Molenzorg

